

А н н о т а ц и я

В статье анализируются существующие определения „образования” как социального института, воссоздается специфика образования как социального института и выделяются основные функции в соответствии с его основными принципами.

Баб'як Ж.В.
Тернопільський державний технічний університет
імені І. Пулюя

**СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ
ЯК УМОВА УСПІШНОЇ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА**

Соціально-економічні реформи, які здійснюються в країні, досить виразно простежуються у вищій школі, зокрема, стосовно перспектив розвитку, змісту навчання, виховання та соціального становлення особистості студента. У системі вищої освіти відбувається процес децентралізації управління, активізації педагогічної творчості та інноваційної діяльності педагогів і студентів. Водночас активний підхід до ринкових відносин змушує педагогів вищої школи звернути особливу увагу не лише на оновлення змісту навчально-виховної діяльності, але й на соціальну роботу зі студентською молоддю, для того щоб запобігти падінню престижу освіти, професіоналізму, а також створити педагогічні умови для протидії негативним проявам у молодіжному середовищі.

Мета статті полягає у розгляді структурно-функціональної моделі соціально-виховного процесу у вищому навчальному закладі.

Досягнення поставленої мети передбачало розгляд таких завдань: – обґрунтувати принципи і напрями соціально-виховного процесу у вищій школі; – виявити фактори, які диктують напрями вдосконалення соціально-виховної роботи; – виявити і здійснити аналіз факторних чинників структурно-функціональної моделі як складової соціалізуючого процесу у ВНЗ.

Соціально-виховний процес у вищій школі, як і будь-який інший процес, може бути об'єктом управління й ефективність даного процесу залежить часто від того, наскільки грамотно ним управляють. Аналізуючи даний аспект соціально-виховного процесу і розробляючи структурно-функціональну модель цього процесу, вважали за необхідне визначити організаційно-управлінські фактори:

– нормативні фактори, зокрема: нормативне регулювання життєдіяльності ВНЗ, наявність концепції соціально-виховної роботи, наявність програми реалізації даної концепції;

– організаційно-адміністративні фактори: діяльність проректора, відділу соціально-виховної роботи, заступників деканів з соціально-виховної роботи, наявність інституту

кураторів і наставників;

– організаційно-методичні фактори, а саме: проведення семінарів, нарад, тренінгів обміну досвідом.

На думку експертів, найбільш значущими факторами соціально-виховного процесу виявилися – “наявність інституту кураторів і наставників”, “наявність концепції соціально-виховної роботи”. До числа пріоритетних факторів, що впливають на вдосконалення соціально-виховного процесу студенти віднесли також і розвиток студентського самоуправління та студентських організацій. Інші організаційно-управлінські фактори не набули такого широкого визнання.

Виходячи із значущості факторів, що характеризують структурно-функціональну модель як дійову модель із виразно окресленими напрямками соціально-вихованої роботи, вважаємо за доцільне розглянути детальніше названі фактори, що відтак диктують напрямки вдосконалення роботи.

Кураторство сьогодні набуло нового змісту і є важливим фактором у здійсненні соціально-виховної роботи. Куратор користується Законом України “Про вищу освіту”, де основним принципом державної політики в галузі освіти є “гуманістичний характер навчання й виховання, пріоритет людських цінностей, життя і здоров’я людини, широкого розвитку особистості” [2]. Ефективність роботи кураторів доводить правомірність функціонування інституту кураторів і необхідність його розвитку та вдосконалення у вищій школі. Проте даний соціальний інститут перебуває поза межами державної підтримки. Більше того, простежується тенденція щодо скорочення певної кількості годин тим викладачам кафедр, котрі затверджені кураторами груп.

Іншою проблемою, яка привертала нашу увагу і потребувала певного аналізу, є труднощі у підборі кадрів. Практика засвідчує, що куратори старшого покоління зберегли традиційні форми виховання, коли студенти (особливо першого року навчання) залишаються поза участю у проектуванні власної позанавчальної діяльності, навіть у вирішенні, інтересів академічної групи, де потрібні ініціативність, самостійність. Таким чином, проявляється формалізм у роботі кураторів і “загальмованість” соціальної активності студентів.

Один з аспектів соціально-виховної роботи, що потребує вирішення у ТДТУ ім. І. Пулюя, – це створення умов для дозвіллевої діяльності студентів, зокрема тих, котрі проживають у гуртожитку. У рамках цього напрямку створюються соціальна служба, клуби за інтересами, психолого-педагогічний консультативний центр. Метою їх роботи стала як організація дозвіллевої діяльності, так і соціально-педагогічна допомога молодим кризовим сім’ям, окремим студентам. З успіхом діє програма “Особистість студента в рамках психологічної орієнтації”. Щотижневі заняття допомагають студентам долати труднощі і бар’єри спілкування, виходити із стану закомплексованості, яка була нав’язана безпосереднім життєвим середовищем.

За результатами моніторингових опитувань українського студентства протягом останніх 4-х років виявилось, що духовні питання, проблеми національної культури і

мистецтва в ієрархії найважливіших для молодих людей проблем посідають далеко не перші місця, поступаючись питанням додаткового заробітку, одягу, сімейним та побутовим проблемам тощо. Так, наприклад, на запитання щодо властивості різних видів діяльності у 1997 р. 46% опитаних представників студентства відповіли, що відвідування театрів, концертів, вистав має велике значення в житті людини (сума відповідей “дуже велика” та “досить велика”). Через п’ять років (у 2002 р.) відповідний показник сягає вище 32% [3].

Діагностика стану соціально-виховної роботи у ТДТУ ім. І. Пулюя та аналіз її результатів дозволяє зробити припущення такого плану: не можна домагатися успіху у соціально-виховній роботі, якщо не визначені її цілі, пріоритетні напрямки, не оправдані методи і форми. Насамперед, мова йде про концепцію соціально-виховної роботи в ТДТУ ім. І. Пулюя.

Аналіз практичного досвіду кураторів, практики соціально-виховної роботи в університеті в цілому засвідчує наявність постійної злободенності і полемічності питання про те, на кого має покладатися відповідальність за організацію і проведення цієї роботи. З метою з’ясування даного питання студентам було запропоновано визначити головний об’єкт соціально-виховної роботи в такому розтягуванні: ректорат (проректор з соціально-виховної роботи), деканат, студком, студрада, старостат, студентська профспілка, студентські громадські організації.

Доволі чітко усвідомлюють студенти необхідність введення посади проректора з соціально-виховної роботи, котрий міг би стати науковим керівником і координатором цього виду діяльності в університеті. Звичайно, діяльність одного окремо взятого проректора з соціально-виховної роботи не зможе вирішити ті багатоаспектні проблеми, які постійно з’являються у студентському середовищі. Але значущість його діяльності об’єктивно зростає, коли заходить мова про його стратегію і тактику соціально-виховної роботи, управлінню, плануванню, подоланню стихійності, необхідність продуманої, ефективної координації соціально-виховної діяльності окремих структурних підрозділів.

У процесі вивчення стану і причин неякісної організації соціально-виховного процесу в умовах вищої школи, як свідчать дані дослідження, болючим питанням є стан соціальної поінформованості, яка часто відсутня, хоча необхідність її є очевидною. Зокрема, ми вважали за необхідне з’ясувати, з яких саме питань студенти потребують вичерпної інформації. Це дозволило виявити “проблемні питання” і необхідність умов для їх вирішення:

- можливість працевлаштування за спеціальністю – 44,3%;
- безпека і збереження здоров’я – 37,3%;
- можливість контактувати з людьми, котрі мають спільні інтереси – 29,9%;
- можливості проведення відпочинку і дозвілля – 29,0%;
- тимчасове працевлаштування – 23,8%;
- займатися спортом – 19,6%;
- правовий захист – 18,7%;

- можливість займатися наукою – 18,3%;
- соціальні проблеми – 16,7%.

Наші спостереження та індивідуальні бесіди з студентами дозволили виявити, що студенти шукають шляхи отримання інформації про людей, здатних їм допомогти. Так, 18,7% студентів виявили бажання отримати інформацію з соціально-правового захисту, водночас консультацію юриста хотіли б отримати 36,7% опитаних. Це висунуло на порядок денний проблему юридичного консультування, щоб студент міг отримати потрібну інформацію, діяти, не порушуючи законів, і почувати себе впевненим і захищеним.

Чимала кількість студентів хотіла б отримати консультацію у спеціалістів інших профілів: психолога – 52,7%, лікаря – 19,7%, сексопатолога – 12,2%, гінеколога – 10,8%, соціального педагога – 9%, венеролога – 5,3%. Окрім того, частина студентів бажала отримати консультації в економіста, модельєра, невропатолога тощо.

Без сумніву, організація консультаційного пункту з усіх питань, які цікавлять студентів ВНЗ, неможлива, та й не потрібна, але з питань, які найбільшою мірою хвилюють студентів, можна запрошувати спеціалістів. Причому кожний навчальний заклад може віднайти і внутрішні людські ресурси. Наприклад, у НПУ ім. М. Драгоманова існує центр і кафедра практичної психології, які могли б організувати консультації спеціалістів-психологів; у ТДТУ ім. І. Пулюя є кафедра економіки, спеціалісти якої змогли б надавати консультації як студентам, котрі розробляють власний бізнес-план, так і кураторам, котрі надають допомогу студентам при їх працевлаштуванні (тимчасово чи постійно). Тому ми вважаємо, що назріла потреба створення загальновузівського чи навіть міжвузівського консультативного центру, котрий можна організувати завдяки спільним зусиллям навчальних закладів міста та міської адміністрації.

Здійснюючи теоретичний аналіз на основі діагностики діяльнісного аспекту соціально-виховної роботи і передбачаючи можливість створення структурно-функціональної моделі соціального виховання студентів, ми цілком усвідомлюємо правомірність і доцільність відновлення цінності освіти та виховання на початку ХХІ сторіччя. Сьогодні ми можемо уже вести мову про соціальне виховання як про соціальний інститут, соціальну діяльність і соціальний обмін. Саме завдяки цим складовим реалізується зміст системи, де соціально-виховний процес виступає повноцінним компонентом системи освіти. Відповідно до цього відтворення цінностей соціального виховання іде на двох рівнях – з орієнтацією на “прагматичний, статусний, ситуативний зміст виховання і з орієнтацією на культурологічний системний цивілізований рівень” [1].

Зокрема, структурно-функціональна модель орієнтує студентство на більший прояв самостійності у пошуках цінностей, шляхів і механізмів при вирішенні особистісних проблем. Залучення студентів до активної соціально-виховної діяльності дозволило простежити за зміною ставлення до навчального процесу як одного із соціальних

аспектів життєдіяльності студента.

Водночас соціально-виховна діяльність не є довільною, спонтанною, не є самодіяльністю. Вона досить жорстко соціально детермінована. І розвиток студента як соціального суб'єкта у функціональній моделі його життєдіяльності якраз і полягає в тому, щоб зрозуміти, визначити межі своєї діяльності у різних аспектах. І, свідомо обмеживши себе, знайти способи розширення свого соціального простору. Соціальний суб'єкт розвивається, змінюючи, перетворюючи систему соціального виховання, що склалася на сьогодні, шляхом активного залучення до неї.

У ході пошуків механізмів діагностики стану соціально-виховної роботи у ТДТУ ім. І. Пулюя ми з'ясували, що місце соціального суб'єкта в системі виховання визначається багатьма параметрами. Його позицію можна розглядати, по-перше, як результат попереднього і передумову наступного етапу соціального становлення; по-друге, як спосіб зв'язку досягнутого і майбутнього статусу; по-третє, як міру реалізації соціального потенціалу і рівень активності у сфері соціального виховання. Окрім того, місце соціального суб'єкта в системі соціального виховання визначається також його ставленням до даного процесу як до суспільної і особистісно значущої цінності. Усвідомлення інтересів у сфері соціально-виховної діяльності, широта соціальних зв'язків, що реально виявляються у соціальній поведінці також характеризують позицію соціального суб'єкта. Таким чином, міра розвитку соціальної суб'єктності у сфері соціального виховання вимірюється на емоційному, оцінному і поведінковому рівнях (тобто, чи подобається, наскільки потрібне і що варто робити). Це дозволяє нам стверджувати, що мають бути використані всі компоненти структурно-функціональної моделі: соціальні інститути (структури), активна діяльність, цінності, фактори соціального середовища і соціально-виховної ситуації, в яких суб'єкт реалізується і яку змінює.

Таким чином структурно-функціональна модель є, по суті, моделлю постійних соціальних змін. Зміни ці стосуються особистості, її соціально-виховного середовища, конкретної соціально-виховної ситуації. Такий підхід до розширення педагогічних умов, здатних поставити у центр уваги людину, вимагає поставити ключове питання : яким має бути соціальний процес у вищій школі, суспільстві, що він має дати студентові для його повноцінної життєдіяльності. Більш гнучкою і глибокою відповіддю на поставлене питання нам уявляється (в контексті ідеї) створення нової культури організації соціально-виховної діяльності суспільства як типу суспільної організації.

Л і т е р а т у р а

1. Григорьев С.И., Матвеева Н.А. Неоклассическая социология образования начала XXI века. – Барнаул: Изд-во АРНЦ СО РАО, 2000. – 159 с.
2. Закон України провищу освіту / Верховна Рада України. Ін-т законодавства. – Науков. вид. – Київ. – 2002. – 96 с.

3. Нове покоління незалежної України (1991-2001 роки). Щорічна доповідь президентів України, Верховній Раді та Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2001 року). – К.: Держ. ін-т сім'ї та молоді, 2002. – 211 с.

А н н о т а ц и я

В статті очерчені пріоритетні цілі і напрямлення соціально-всвітателного процесу в ТГТУ ім. І. Пулюя, осуществлен структурно-функціональний аналіз действующей моделі соціального всвітання.

**Сокоун С.І.
м. Черкаси**

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Впродовж усієї історії людства проблеми фізичного виховання завжди були частиною формування особистості людини. Гармонійність особистості розглядається в єдності розумового, фізичного, естетичного і морального виховання. Сучасні державні освітні стандарти вищої професійної освіти обов'язково включають в себе розділ фізичного виховання. Виходячи з цих стандартів, студенти повинні володіти основами фізичної культури і здорового способу життя; засвоїти систему практичних умінь та навичок, що забезпечують збереження і укріплення здоров'я; розвивають і удосконалюють психофізичні здібності і якості; здобувати досвід використання фізкультурно-спортивної діяльності заради досягнення життєвих та професійних цілей. Певний науковий інтерес привертає аналіз впливу засобів фізичного виховання на особистість студента.

Аналізуючи наукові дослідження у сфері фізичного виховання (Б.Ф. Ведмеденко, К.В. Бражник, О.Д. Дубогай, В.К. Бальсевич, А.В. Царик, В.І. Загвязинський) ми дійшли висновку, що в спеціальній літературі поки що недостатньо робіт, присвячених соціально-педагогічним аспектам обґрунтування прищеплення фізичної культури в процесі фізичного виховання особистості студента. Тому метою нашої статті є аналіз сутності, змісту, структури і соціальних функцій фізичної культури, її безпосереднього і опосередкованого впливу на процес виховання студента.

Фізична культура – традиційний напрямок освіти. Але слід визнати, що актуальна в сучасних умовах назва предмета поки що не відповідає за змістом критеріям і вимогам культури і в масовій практиці. Зміст предмета "фізична культура" скоріше за все відповідає назві "фізична підготовка". В умовах нашого університету, фізичне виховання, вирішуючи специфічні завдання прищеплення студентам фізичної культури, не завжди зустрічає адекватну оцінку з боку багатьох спеціальних кафедр, які не включають поняття "фізична культура" до загального уявлення про культуру особистості.

В наповненні змісту фізичної культури та фізичної підготовки є багато спільного,